

HE AROTAKE I TE TURE MŌ NGĀ HUARAHI WHAKATAU A NGĀ PAKEKE REVIEW OF ADULT DECISION-MAKING CAPACITY LAW

Kaupapa Matua 3: Mana pūmau o te māngai ā- ture

Kei roto i tēnei Kaupapa Matua, ka ui pātai mātou, me pēhea te whakapai ake i ngā whakaritenga mō te mana pūmau o te māngai ā-ture (Enduring Power Of Attorney – EPOA).

Kei Wāhanga 13 o tā mātou Puka Kaupapa Tuarua te roanga o te tātaritanga mō tēnei kaupapa. Mehemea ka hiahia koe ki te whakautu i ngā pātai āhua āmiki kei roto i te Puka Kaupapa Tuarua, ka kitea he pārongo anō me pēhea te mahi ki [tā mātou paetukutuku](#).

Me pēhea te tuku tāpaetanga

Ka taea te whakamōhio mai ō whakaaro mā te tuku mai i tētahi tāpaetanga. Ka katia te wā tono ā te **5 i te ahiahi, ā te Rāmere, te 21 o Pipiri 2024**.

Ka taea e koe tāu tāpaetanga mō ngā Kaupapa Matua te tuku mai mā te:

- Īmēra mai ki: huarahi.whakatau@lawcom.govt.nz.
- Tuhi mai ki: He Arotake i te Ture mō ngā Huarahi Whakatau a ngā Pakeke, Te Aka Matua o te Ture Law Commission, Pouaka Poutāpeta 2590, Te Whanganui-a-Tara 6140.

Ka taea e tō tāpaetanga ngā pātai kei roto i ngā Kaupapa Matua te urupare, ō whakaaro whānui te whakaputa rānei. E pai ana kia tukua ngā tāpaetanga kiritahi, ki te mahi tahi ki ētahi atu tāngata kia tukua tētahi tāpaetanga ā-rōpū rānei.

Mehemea kei te hiahia koe ki te tuku i tētahi tāpaetanga, engari kāore e taea ērā kōwhiringa, whakapā mai ki a mātou mā tētahi o ēnei ara:

- Īmēra mai ki: huarahi.whakatau@lawcom.govt.nz.
- Waea mai ki: 0800 832 526.
- Mehemea he turi koe, āhua turi, turi-kāpō, whaikaha tō reo, ka uaua te kōrero rānei, ka taea te whakamahi i te [New Zealand Relay Service](#).

Tērā pea ka pupuke te kare ā-roto, ka taumaha rānei ki ētahi tāngata te tuku tāpaetanga. Mehemea ka hiahia koe ki te tuku tāpaetanga, tērā pea ka hiahia koe ki te whakarite i tētahi kaiāwhina hei āwhina i a koe. Mehemea e pāmamae ana, e auhi ana rānei koe, ka taea te waea, te pātuhi rānei ki 1737. He ratonga āwhina utukore tēnei, ka taea 24 ngā haora ia rā. Ka āhei koe ki te kōrero, ki te pātuhi kōrero rānei ki tētahi kaiwhakamahereora kua whakangungua. He ratonga tēnei e ratoa ana e Whakarongorau Aotearoa | New Zealand Telehealth Services.

Kua whakatakotoria he pārongo anō mō te tūmataiti me tā mātou whakamahi i ngā mōhiohio ka tuaritua mai e koe ki ngā Ngā Kaupapa Matua: He Puka Mōhiohio, ki [tā mātou paetukutuku](#) hoki.

He aha tēnei mea te mana pūmau o te māngai ā-ture (EPOA)?

He momo whakaritenga ā-ture te mana pūmau o te māngai ā-ture (EPOA). Mā tēnei tukanga ka taea e te tangata (arā, tētahi kaituku) te whiriwhiri i tētahi atu tangata (he māngai ā-ture) māna ngā huarahi whakatau e whiriwhiri mō te kaituku, ina whakaaweawetia ngā huarahi whakatau o te kaituku ā tōna wā. He maha ngā mea ka whakaaweawetia ngā huarahi whakatau o te tangata, tae ana ki te mate wareware, he whara roro, ngā whaikaha ako, ngā wheako auhi hinengaro hoki.

E rua ngā momo EPOA:

- Ko ngā Property EPOA, ka kawea i ngā whakataunga mō ngā rawa o te tangata, pērā ki ā rātou moni, ō rātou ake whare rānei.
- Ko ngā EPOA Personal care and welfare, ka hāngai ki ngā āhuetanga o te tautiaki me te oranga whaiaro o te tangata, pērā ki tōna wāhi noho me ētahi whakataunga mō te maimoatanga rongoā.

I te nuinga o ngā wā ka whakarite ngā tāngata i ngā momo EPOA e rua. Ka auau te kōwhiri i te whānau, i ngā hoa tata rānei hei māngai ā-ture.

Te whāinga o ngā EPOA

He hira ngā EPOA nā te mea ka tuku mā te tangata e whakatau i ōna ake kōwhiringa mō te wā heke, me pēhea hoki ngā whakataunga nunui e whiriwhiria.

E rua ngā whāinga o te ture e pā ana ki ngā EPOA, me whakataurite aua whāinga:

- Kia ngāwari mā te tangata te mana whiriwhiri huarahi whakatau e kopou, kia kore ai e matea kia haere ki te kōti.
- Ki te tiaki i ngā tāngata, mā te whakaū kia mārama te kaituku ki ngā mana e kopoua e rātou, ā, kāore te māngai ā-ture i te raukoti i te mana kua kopoua.

E hiahia ana mātou kia mōhio me pēhea te kimi i te taurite pai rawa atu i waenga i te pai o ngā tukanga me te āta tiro tiro, ki te tiaki i ngā tāngata, engari kia māmā tonu ngā EPOA, kia māmā te utu hoki.

Te whakatū i tētahi EPOA

I te tukanga ki te whakatau i te mana pūmau o te māngai ā-ture, me whakaoti, haina hoki ngā puka kua tūtohua, kei te aroaro o tētahi kaiwhakaatu, tōna tikanga he rōia tērā. Me tiwhikete te kaiwhakaatu:

- E whakapono ana ia, kua mārāma te kaituku ki ngā pānga me ngā hua o te EPOA.
- E whakapono ana ia, ehara nā te pēhanga, nā te uruhi rānei te mahi a te kaituku.
- Kāore āna take kia whakapae, 'kāore he āheinga hinengaro' o te kaituku.

Kua rongō kōrero mātou, ko te whakaaro o ētahi tāngata, he tuatini rawa, he nui rawa hoki te utu o te tukanga whakatū EPOA. Ko ētahi o ngā take mō tēnei ko ēnei:

- He roa rawa, he matatini rawa ngā puka, ā, ka uua te whai mārāma, te whakaoti hoki.
- Ka teitei pea te utu mō te rōia māna e tū hei kaiwhakaatu.
- E herea ana te kaiwhakaatu ki te tiwhikete i ngā mea rerekē e maha. Kāore e mōhiotia mehemeae e hiahiaatia rawa ēnei mea katoa, me mahi e tētahi rōia tonu, kāore rānei.

Ko ētahi o ngā take e whakaarohia ana e mātou ko ēnei:

- Te whakahou i ngā puka, kia tuhia ki te reo māmā, ka tukuna i ngā hōputu tomopai, ka ngāwari ake te whakamahinga hoki.
- Te whakaāhei i te whakaatu mai tawhiti.
- Te tuku mā ētahi atu tāngata, pērā ki ngā kaiwhakawā tūmatanui (JP) ki te whakaatu i tētahi EPOA.
- Te panoni, te tango rānei i ētahi o ngā kaupapa he herenga ōna kia tiwhiketitia e te kaiwhakaatu.

Pātai whakawhitiwhiti: Me aha te ture kia ngāwari ake ai te whakatū i tētahi EPO, me te rato tonu i te haumarū e tika ana mō te tangata?

Ngā tiakitanga ina whakatūria tētahi EPOA

Ka whakatakoto te ture i ētahi tiakitanga ka whai mana ina whakatūria ai tētahi EPOA. He tauira:

- I te nuinga o ngā wā e whakaaetia mā te māngai ā-ture ngā huarahi whakatau e whiriwhiri, ina aromatawaitia te kaituku, ā, kua kore tōna 'āheinga huarahi whakatau'.
- Tērā pea ka kī te EPOA, e āhei ana ētahi tāngata te tono mō te pārongo mai i te māngai ā-ture, e pā ana ki te āhua o āna mahi.
- Ka taea hoki e te kōti te arotake i tētahi o ngā whakataunga o te māngai ā-ture, te tuku rānei i a ia ki te whakaputa pārongo, te whakakore rānei i tōna kopounga mehemea kāore e tika ana āna mahi.
- Me pupuri ngā māngai ā-ture mō ngā rawa i ngā mauhanga ahumoni.

Ko te aronga o ēnei tiakitanga, ko te whakaū kia whiriwhiri te māngai ā-ture i ngā huarahi whakatau e whakaaetia e te ture anake, kia āraia hoki te tūkino, te iwikoretanga me te kaiapo. Ka arotahi ki te ārai i te tūkino ahumoni.

Kāore pea ngā tiakitanga o tēnei wā i te āta titiro ki ngā mahi a ngā māngai ā-ture:

- Ka kore pea ngā tāngata e marama he aha ngā wā ka whakaaetia te māngai ā-ture kia mahi. Kua rongu mātou mō ētahi wā, i tīmata te māngai ā-ture ki te whiriwhiri huarahi whakatau, i muri tonu i te hainatanga o te EPOA, ahakoa ka taea tonutia e te kaituku ōna ake huarahi whakatau te whiriwhiri.
- Tērā pea, kāore ngā herenga mauhanga o nāiane i te whakaū i te mahea o te arotake. Ki ētahi tāngata he taumaha rawa aua herenga. Kāore i te tino mōhiotia te auau o te pupuri me te arotake i ngā mauhanga mahi a ngā māngai ā-ture.
- Kāore i te auau te tiroiro kei te pēhea te mahi a te māngai ā-ture i tāna mahi, hāunga he herenga motuhake kia pērā i roto i te EPOA.
- Kotahi noa iho te ara hei wero i ngā mahi a ngā māngai ā-ture, arā, mā te kōti, engari he nui pea te utu, he pōturi, he tāmitanga hoki tēnei tukanga. Heoi anō i te ao tūturu, he ruarua noa iho ngā kēhi i ia tau.

Nā tēnei kore tiroiro, ka āhua ngāwari mā ngā māngai ā-ture te raukoti i te mana māngai. Heoi anō, ki te taumaha rawa ngā herenga, ka mimiti pea te hiahia o ngā tāngata ki te tū hei māngai ā-ture.

Pātai whakawhitiwhiti: Ina whakatūria tētahi EPOA, he aha ngā tiakitanga e hiahiatia ana ki te ārai i te tūkino, ki te whakaū hoki i te pai o te mahi o te māngai ā-ture?

Te whakahou i te mahi a ngā māngai ā-ture

Kia mōhio ai, he āhua ōrite ētahi ihirangi me ētahi pātai kei roto i tēnei wāhanga i ō te wāhanga "Te panoni i ngā mahi o ngā māngai ka kopoua e te kōti" kei Kaupapa

Matua 1. He pēnei i te mea, ki tō mātou whakaaro, me rite tonu te tūnga whiriwhiri huarahi whakatau o ngā māngai ā-ture me ngā māngai ka kopoua e te kōti.

E ai ki te ture o tēnei wā, ina whiriwhiri huarahi whakatau ana, me mahi ngā māngai ā-ture hei painga anganui mō te kaituku, ā, me tautoko i a rātou ki te hāpai i tō rātou ake āheinga i ngā wā e taea ana. Me whakawhiti whakaaro ngā māngai ā-ture ki te kaituku, me ngā tāngata katoa e whakarārangihia ana i te EPOA.

E whai whakaaro ana mātou ki te panoni i te tūranga whiriwhiri huarahi whakatau a te māngai ā-ture, kia arotahi ki ngā hiahia o te kaituku. I ētahi wā e kīia ana he huarahi whakatau tēnei ka ahu mai i 'te mana me ngā kōwhiringa' o te tangata. E hiahia ana mātou ki te mōhio me pēhea tētahi māngai ā-ture e whai mārama ki te mana me ngā kōwhiringa o te kaituku.

Hei tauira, ki tō mātou whakaaro me aro atu te māngai ā-ture ki ngā kōrero a te kaituku mō tētahi whakataunga. Ka hāngai hoki pea te whai whakaaro ki ngā kōrero o mua a te tangata, ngā mea e rata ana, ngā mea hiranga ki a rātou hoki.

Pātai whakawhitiwhiti: He aha ngā take me whai whakaaro te māngai ā-ture ina kimi mārama ana ki te mana me ngā kōwhiringa o te kaituku?

I ētahi wā e kore pea e taea, e tika rānei te whiriwhiri huarahi whakatau kua ahu mai i te mana whiriwhiri me ngā hiahia anake o te kaituku. Nā te matarehu pea o te hononga o tōna mana me ōna kōwhiringa ki tētahi whakataunga, hei tauira, tē taea e ia ōna whakaaro te whakamōhio atu. Tēnā pea he nui te tūraru ka raru rawa te kaituku nā te huarahi whakatau e hiahia ana ia.

E aro ana mātou ki tō whakaaro, he aha ngā wā tē taea, tē tika rānei te whiriwhiri huarahi whakatau nā runga i te mana me ngā kōwhiringa anake o te tangata. E hiahia ana mātou kia mōhio me aha i ēnei wā. Ētahi ara ka taea pea e te māngai ā-ture te whiriwhiri huarahi whakatau i roto i ēnei tū āhuatanga, ko:

- Kia hāngai ki ngā tika tangata o taua tangata.
- Kia hāngai ki te oranga whaiaro, toiora pāpori hoki o te tangata.

Pātai whakawhitiwhiti:

- **He aha ngā horopaki e kore pea e taea, e tika rānei te whiriwhiri huarahi whakatau nā runga i te mana me ngā kōwhiringa anake o te tangata?**
- **Me pēhea te māngai ā-ture e whiriwhiri huarahi whakatau i ēnei tū āhuatanga?**

He mea hira hoki te whai tukanga mahea mā te māngai ā-ture i a ia e whiriwhiri ana i te huarahi whakatau mō te kaituku. Tae ana tēnei ki te kōrero ki te kaituku me ētahi atu o ōna tāngata hira, ā, kia whakaaroaro ki ngā tautoko e matea ana kia whai wāhi

te tangata e whakaaturia ana ki te whiriwhiri i te huarahi whakatau. Tērā pea kua kōrero kē te kaituku me pēhea te whiriwhiri i ngā huarahi whakatau, ko wai te hunga e hiahia ana ia kia uia rānei.

Pātai whakawhitiwhiti: He aha te raupapa mahi me whai te māngai ā-ture ina whiriwhiri huarahi whakatau ia mō te kaituku?

He kōrero anō e hiahia ana koe te tuku mai?

Pātai whakawhitiwhiti: He take anō e hiahia ana koe te whakamōhio mai mō ngā mana pūmau o ngā māngai ā-ture (EPOA)?